

1970-es esztendő irodalmával bezárólag. Az említett 1970-es bibliográfiával a vásárhelyi sajtó közel 33000 cikke vált kereshetővé. A házi sokszorosításban készült bibliográfiákat az országos kötelespéldány szolgáltatáson kívül a város kulturális intézményeibe is eljuttatta a könyvtár.

KURRENS BIBLIOGRÁFIÁK

A rendszeres napi sajtófigyelés hatalmas tömegűvé duzzadt cédulaanyag élővé tételének kényszere arra ösztönözte Kőszegfalvi Ferencet, hogy éves rendszerességgel kiadványban gyűjtse össze és adja közre a város válogatott irodalmát. Az „adatbázis” adott volt, a cédulák tömege tematikus rendben álltak a katalógusszekrényben. 1984-től jelentette meg a feldolgozott, mutatózott anyagot *Hódmezővásárhely válogatott irodalma* címmel. A 80-as évek anyagát nagyobb részben az egyetlen helyi lap, a *Csongrád megyei Hírlap* vásárhelyi kiadásában megjelent írások, a rendszerváltás után a számos helyi kezdeményezés folytán színesebbé váló sajtó a *Vásárhelyi Promenáda*, *Vásárhelyi Tükör*, *Vásárhely és Vidéke*, valamint a megyei hírlapból alakult *Délvilág* és a *Reggeli Délvilág* c. lapok cikkei adták. A kurrens bibliográfiák 2003-as esztendővel zárták a sort több mint 10000 tételt (cikket) gyűjtve össze. Természetesen a sajtófigyelés folyamata nem fejeződött be ebben az évben, a munka a mai napig folytatódik, de a rögzítés már nem cédulákra, hanem számítógépre történik. Mivel az előbbi gyűjtemények válogatott cikk-bibliográfiák voltak, a helyismereti katalógusszekrényben még több ezer cédula maradt téma szerinti rendben.

A bibliográfiák sora mellett két másik vállalkozást kell megemlítenünk, melyek az éppen aktuális várostörténeti monográfia előkészítését szolgálták. Az 1980-as években a könyvtár és a levéltár közös munkája eredményeként elkészült a vásárhelyi sajtó 1869-es megindulásától az 1920-ig terjedő időszakának cédulázása. A másik, a rendszerváltás környékén – igaz nem a könyvtár kötelékén belül – indult „vállalkozás”, egy lelkes kutató, Laurencz Dénes ny. építésmérnök több mint két évtizedes munkája nyomán megszületett a két világháború közötti sajtó, a *Vásárhelyi Reggeli Újság* 1921-1944, a *Vásárhelyi Újság* 1921-1939-ig és a *Népújság* 1936-1940-ig terjedő időszakának, válogatás nélküli feltárása. Sajnos azonban e gyűjteményekben nem lehetett keresni.

SZÁMÍTÓGÉPES ADATBÁZISOK

A könyvtári gépesítés előrehaladtával, 2005-ben Fülöpné Rákos Éva és én *Hódmezővásárhelyi cikk katalógus* (<http://katalogus.nlvk.hu/index.php>) elnevezésű adatbázis építését kezdtük meg. Mivel a fentebb említett hagyományos bibliográfiák tökéletesen feltárták, kereshetővé tették a sajtó egy részét, első feladatunk az 1869-től kezdődő anyag számítógépes visszakereshetővé tétele volt. Ezzel párhuzamosan elkészült az 1971-gyel kezdődően a megyei napilap feldolgozása, a két világháború közötti anyag digitalizálása (Ez utóbbi a könyvtár elektronikus könyvtárában kereshető: <http://jadox.nlvk.hu/jadox/>), továbbá ebben az évben (2011) zárult a katalógusszekrényben maradt cédulák bevitel, és természetesen nap, mint nap folyik a helyi és országos sajtó helyi vonatkozású cikkeinek rögzítése is.

Borus Gábor

A MEGGYŐZŐDÉS MÁRTÍRJA

– Szabó Imre tanító életútja –

„... **H**uszonnégy éves tanító, előbb erős függetlenségi, majd közársaságpárti hírlapíró. Magyar fajtánk iránti nagy rajongásáért és komolyságáért szerették a művészek, akiknek hűséges tisztelő barátjuk volt minden időkben. Leginkább magyar ruhában, csizmában járt, fiatalon is körszakállat viselt és Kossuth-kalapot hordott. Ha szónokolt, Kossuth Lajost látták szép magyar alakjában.” *Vásárhelyi művészélet* című könyvében Kiss Lajos állítja elénk így 1904-ből a pályakezdő fiatal értelmiségit. Hasonló meleg rokonszenv sugárzik

SZABÓ IMRE TANÍTÓ

Kenéz Sándor ügyvéd, Németh László későbbi regényhőse szavából is: „... nemes szívű emberbarát, jó lelkű, igaz magyar polgár... amikor a társulás, szövetkezés eszméit hirdetni kezdtem: a legigazibb hívem és munkatársam, aki mellett, hogy hivatását gyönyörűen tölti be, bejárta már a fél világot abból a célból, hogy magát művelje, képezze, hogy másokat képezhessen, ír, agítál, cselekszik, mindenben, ahol szépet és jót alkothat.” Ki is volt Szabó Imre? Ady földijeként, az Érmelléken, Gálospetriben 1883. április 30-án született, ahol édesapja igazgató-tanító volt. Ott is halt meg korán. Nagypapja Szalacson volt jegyző; részt vett a szabadságharcban, ezért a Bach korszak alatt elvesztette állását. Szabó Imre ősei apai ágon Simonyi óbester családjából, anyai ágon pedig Szőnyi Benjamin vásárhelyi lelképásztortól származtak. Nagymama Szőnyi Zsuzsanna volt. Szabó Imre családja a csatári Szabó nevet szerezte. A fiatal Szabó Imre gyermekkorát árvaházban töltötte, Máramaros szigetén nyert tanítói oklevelet, s első munkahelye Hódmezővásárhelyen volt, ahol a Kanálsparti, a Kállai utcai, a Bocskai utcai és a Holló utcai iskolákban tanított feleségével együtt. Feleségével, Banga Mariskával 1908. április 15-én kötöttek házasságot. Banga Mariska tanítónő Hódmezővásárhely főszámvevőjének, Banga Péternek a lánya volt. Vásárhelyre kerülése után a hasonló érdeklődésű Szabót itt könnyen befogadták a szülőföldjük népének sorsát szívükre és vállukra emelő Endre Béla, Tornyai János és a körülöttük kialakult baráti kör tagjai: Pásztor János, az akkor itt élő Rudnay, Plohn József, a néprajzi kutatást, gyűjtést akkor kezdő Kiss Lajos. A kis társaság a hatalmas sárfészekben a kultúra magvait vetette, a közművelődés oldaláról próbálta a társadalmi haladást előbbre vinni múzeum és majolikatelep alapításával, tárlatrendezéssel, folyóirat indításával. A pezsdítő légkörben a fiatal tanító hamar megkezdte publicisztikai tevékenységét. Előbb a Németh László *Égető Eszteréből* ismert *Vásárhelyi Híradónak*, Kenéz Sándor lapjának lett munkatársa, majd főmunkatársa, ennek megszűnte után dolgozott a *Vásárhelyi Reggeli Újság*ba, a rövid életű *Vásárhelyi Ellenörbe* s a negyvennyolcas *Vásárhely és Vidéke*be is, de *Gyermekújság* címmel 1912-ben maga is indított hetilapot.

Kiválóan végzett iskolai munkája mellett az olvasóköri munkákban – a negyvennyolcas Munkáskör elnökévé is választotta –, analfabéta tanfolyamokat szervez, nyaranta pedig kerékpárra ülve bejárja előbb Magyarország legszebb, legértékesebb tájait, majd – ugyancsak kerékpáron – Párizst, Londont, Észak-Afrikát, Olaszországot. Polgári demokrata meggyőződését csak megerősítették a helyi iskolákban tapasztalt viszonyok (volt tanév, amikor 164 gyermeket tanított az első-második osztályban), szót emelt az iskolák államosításáért, mert mint írta „ha szolga a tanító, szolgálak országa lesz ez a szép haza”. Nem rejtette véka alá republikánus hitét sem. „*A népek hatalma*” című, a *Vásárhelyi Reggeli Újság* 1908. július 29-i számában megjelent vezércikkében a törökországi alkotmányos mozgalmakról szólva, az osztrák császár uralmát épp oly hitszegőnek nevezi, mint a szultánét, s így sommázza fejtegetését: „Amelyik uralkodó pedig háládatlan, az megérdemli, hogy lábánál fogva akasszák föl... A nemzetek ereje mindig több, mint Őfelségéé”. E cikkéért perbe fogták királysértés vádjával, védelmét későbbi barátja, harcostársa, Nagy György látja el. A függetlenségi pártból kilépett, volt székelyföldi képviselő éppen ennek a pernek kapcsán jött először erre a vidékre, hogy aztán Vásárhelyen megtelepedve a függetlenségi szellemű városból indítsa el mozgalmát az Országos Köztársasági Párt megalakítására. Szabó Imre a mozgalom folyóiratának, a *Magyar Köztársaságnak* egyik legbátrabb, legjobb tollú publicistája, az 1912 őszén megalakult pártnak is vezetőségi tagja, később a helyi pártszervezetnek elnöke lett. Az éles szavú tanító egyre több paraszat gyűjt a fejére, előbb helyi egyházi hatósága indít fegyelmi eljárást ellene, mondvacsinált ürügyekkel, úgymond „egyháziatlan” magatartásáért, majd a kultuszminisztérium kívánja püspökétől a felelősségre vonását politikai szereplése miatt. Az ügyvel kapcsolatos igazoló jelentésben így ír Szabó Imre:

„Szegény, sokgyermekes tanító vagyok, kit egy fegyelmi eljárás családjával együtt anyagi romlásba taszítana, de lelkem meggyőződéséből sem a szép szó, sem a fenyegetés el nem tántoríthatna. Bennem is él kálvinista őseimnek vértanúságra kész mélységes hite... ragaszkodom ahhoz az emberi jogomhoz, hogy meggyőződésemhez hű maradhassak... Én csak munkaerőmet kötöttem le a hűséggel és szorgalommal megszolgált fizetésért, de lelkemet soha el nem adtam...”

A háború kitörésekor már négy gyermeke volt, a legnagyobb 6 éves, a legkisebb 6 hónapos. 1914 novemberében besorozzák, és 1915. február 13-án bevonul a debreceni 39. gyalogezredhez. November 13-án az olasz harctéren hősi halált halt a Doberdó-fennsíkon. Pesti Lajos hdgy. a harctérről dec. 2-án értesítette az özvegyet:

„November 13-án vívott doberdói ütközetben én voltam a parancsnoka, miután a századánál levő többi tisztet megsebesültek. Az ütközet előtt azt a cugot vezettem, amelybe kedves férje is hozzám volt beosztva. Igen! Okt. 29-én egy könnyebb streif lövést kapott, amely hamarosan begyógyult s már november 12-én nálam jelentkezett. Épp a legnehezebb napokban jött vissza, amikor az olasz tüzéség nehéz gránátokkal lőtte állásunkat. Bátran, férfiasan kitarított: körülötte már szélülték a dekungot, de ő schwarmbeli embereivel nem hagyta fel az állást, mi végre őt is elérte a gránát, amely halálát okozta. A rettenetes küzdelemben holttestét rögtön elhozatni nem lehetett, csak este szállíthattam le Segeti falujába, hol örök nyugalomra helyezték.”

„Fejsébet kapott a Doberdón, de öt nap múlva újra a tűzvonalban volt. 1915. nov. 13-án gránát tépte szét fejét...” – *Vásárhely története*.

Halála előtt 2 nappal írja feleségének küldött levelében:

„Kedves jó Mariskám!

Mintegy vörös fonál húzódik végig leveleimben a kétségbeesés hangja, amelyet főleg az én jövőm miatti aggodalom vált ki belőled. Igaz, tagadni nem lehet, én az élet és halál között állok sok magyar testvéremmel együtt. Életem mérlege billenhet jobbra vagy balra, de azért, jobban mondván éppen ezért nem szabad a kétségbeesés fájdalomával megtölteni szívedet. Ha te mindig az én múltammal foglalkozol, akkor ilyen érzésekkel telik meg a szíved, és ezt a fájdalmat a panasszal, sajjal, szakadatlan keserőséggel akarod ellensúlyozni. Ennek pedig természetes következményévé válik az elégedetlenség és boldogtalanság.

Ma még én vigasztalhatlak, megnyugtathatlak, de mi lehet, milyen sötét mélységbe zuhansz, ha tényleg bekövetkezik, ami éppen úgy bekövetkezhet, mint nem?

Mi lesz, ha az én vigasztaló szavam nem érhet el hozzád, ha résztvevő emberek csak sajnálkozni tudnak, a másik része pedig elkerül, hogy ne hallja az ő füleinek unalmas siralmaidat?

Tudod-e te bánatban az élettel való elégedetlenségben úgy teljesíteni feladatodat, mint azok nélkül?

Ugye nem?

Igaz-e, hogy reád annál több szükség van, minél inkább nem vagyok én.

Ugye igen?

Hát az igaz-e, hogy a múlt az emberi életnek természetes következménye? Erre is csak igenel felelhetsz.

Tagadható-e az is, hogy változtatni a dolgon nem tudsz, ha éjt nappal teszel, ha kikapadt tengeri medreket sírnál is tele könnyel. Ugyebár nem!

Eltekintve attól, a nagyon lényeges körülménytől, hogy nem tudjuk miért harcolunk, csak reméljük a jobbat, mégis be kell látnod, hogy az ész és szív egyaránt parancsolja neked, hogy a korai bánatodtól éppen úgy, mint egy későbbi esetleges fájdalomtól minden erővel igyekezz megszabadulni. Te még életerős és fiatal vagy, tőled a háború nem kíván életet, te nőnek születél, tőled családunk és Istentől nyert életed a természetes ösztön és a nemesebb emberi indulatok éppen úgy, mint a nemzeti érdekek is - nyugodt munkálkodást kívánnak. [...]

Legyen az irántam való ragaszkodásod egy szent fájdalom, azt a szeretetet, amivel hozzám vonzódtál, oszd el a gyermekeink között, s így nevelj őket olyanokká, amilyenekké én nem nevelhettem. Viseld felemelt fővel, dacos szívvel a nagy áldozatul reánk mért sorscsapást, mint annyi jó magyar anyának, apának, hű hitvesének és kedves testvérenek viselni kell.

Nyugtalanokodó leveleidre ezekben akartam vigasztalót szólani, de vigasztald és bátorítsd te magad is, hogy gyenge ne légy, mikor erősnek kell lenni.

Szeretettel csókol szerető férjed: Imre”

Árván maradt gyermekei: József 6 éves, Rózsa 4 éves, Imre 3 éves, András 6 hónapos. Az özvegy nem ment újra férjhez, egyedül nevelte fel és taníttatta gyermekeit. A gyermekek felnőtt egzisztenciája: dr. Szabó József egyetemi tanár/alkotmány jogász, nemzetközi jogász, szerepel „*Vásárhely jelesei*”-ben is. Szabó Imre gimnáziumi tanár (a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban tanított), Aranyossy Ágostonné Szabó Rózsa, gyógypedagógiai szaktanító, Szabó András zongoraművész, a vásárhelyi zeneiskola alapítója.

Unokái: Szabó Enéh, dr. Aranyossy Szilárd, dr. Tóth Györgyné Aranyossy Ildikó, Jancsó Györgyné Aranyossy Emőke, dr. Aranyossy Zsolt, Dabisné Szabó Ilona, dr. Szabó Éva, Szabó Marianna. Dédunokái: dr. Tóth Gábor, dr. Hegedűsné Tóth Ildikó, Jancsó Péter, Aranyossy Zsolt, Dabis Márta, dr. Dabis Edit.

Ükunokái: Hegedűs Ádám, Tóth Tímea, Tóth Marcell, Cserhádi Réka, Cserhádi Ákos, Cserhádi Lilla.

Aranyossy Ildikó